

דתישכונע

בס"ד

פרשת נצבים-וילך, תשע"ז, מספר 1237

ברית בהמשכים

ישי אביעזר

צריך משה לשוב ולכרות ברית נוספת בגלל חטא העגל:

ולמה כרת הקב"ה עימהן כאן? מפני שאותו הברית שכרת עימהן בסיני בטלוח, ואמרו: "אלה אלהיך". לפיכך חזר וכרת עימהן כאן, וכרת עליה קללה למי שחוזר בדבריו.³

לשיטתו חטא העגל הוא הפרה של "ברית סיני", מפני שהוא נעשה תוך כדי ההמתנה לקבלת הלוחות. הברית, המופרת תוך כדי כריתתה, מצריכה ברית אחרת, מתוקנת. אך אפשר ששלושים ושמונה שנים אחרי חטא המרגלים, הצריכו ברית חדשה, כפי שהצריכו את משה לשוב ולומר את משנה תורה, כי במדבר מתו כל מוציאי דיבת הארץ והנוהים אחריהם, ופנים חדשות עומדות להיכנס אל הארץ.

יש להקשיב היטב למילים שמשה אומר, המשנות את אופייה של הברית השנייה מהראשונה: "אַתֶּם נְצַבִּים הַיּוֹם כְּלַכֶּם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם.. לְעִבְרֶךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֵיךָ.. לְמַעַן הִקִּים אֶתְךָ הַיּוֹם לֹו לְעַם". אפשר להבין את הצורך בברית נוספת אחרי חטא העגל ואחרי חטא המרגלים. אך מה עניינן של המילים: "למען הקים אותך היום לך לעם"? כל המלווה את ישראל מאז יציאת מצרים יודע שברית סיני הפכה את השבטים לעם. כך הורה ה' למשה להודיע לבני ישראל במעמד הר סיני: "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.. אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמ' יט:ג-ו).

הרמב"ן מבחין בין חומש דברים לשלושת החומשים שקדמו לו. נוכל ללכת בעקבותיו ועל פי זה להבחין גם בין "ברית סיני" ל"ברית מואב".¹ כך כתב רמב"ן בפירושו (וי' כו:טז):

והכלל, כי הקב"ה כורת הברית הזאת (בסיני).. כי הדיבור מפי הגבורה ובלשון עצמו: אעשה, ייסרתי, והכיתי. ולכך אמר: "אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּיָנוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (וי' כו:מו), כי הוא בשמו הגדול נתן הברית הזאת. אבל במשנה תורה אמר: "אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו" (דב' כח:טו)... וזהו מאמר רבותינו (עפ"י מגילה לא ע"ב): קללות שבתורת כוהנים בלשון רבים, ומשה כי אמרן מפי הגבורה אמרן. ושבמשנה תורה בלשון יחיד, ומשה כי אמרן מפי עצמו אמרן, כי הגבורה עשתה משה שליח בינו ובין כל ישראל.

לדבריו, הברית בערבות מואב היא ברית נוספת שראה משה לנכון לשוב ולכרות בין העם לא-לוהיו. אך אין הוא עונה בפירושו על השאלה, מה ראה משה לעשות זאת?² לפי התנחומא (כאן), היה

* הרב ישי אביעזר, עוסק במתודיקה של הוראת המקרא והתלמוד, לומד ומלמד בישיבה "הרמה" בקריות. ybd320@gmail.com

¹ "ברית מואב" נכרתה בעבר הירדן המזרחי, ביומו האחרון של משה ובנוכחותו (רש"י כט:ט), כמאמר הכתוב: "אַתֶּם נְצַבִּים הַיּוֹם.. לְעִבְרֶךָ בְּבְרִית ה'". אך סיום טקס הברית נערך במעמד הר גריזים והר עיבל, בשכם עם יהושע. לפיכך הברית הראשונה היא ברית המדבר והברית השנייה היא ברית ארץ ישראל.

² דבריו של רמב"ן שם להבדיל בין הבריתות, כהבדלה שבין גלות ראשונה לשנייה, אין בהם אלא רמז לישראל, כדבריו על שני חורבנות ושני בתי מקדש אך אינם עונים על השאלה.

³ בגרסה שלפנינו כתוב: "לפיכך חזר וכרת עימהן בחורב", אך בחילופי הגרסאות שם מובא: "חזר וכרת עימהן כאן". עוד יש לעיין היטב בדבריו: "שלוש בריתות כרת הקב"ה כשיצאו ממצרים", מה מקומן של שלוש הבריתות.

לזה יש להוסיף, כיצד הארץ מאחדת את הפרטים היושבים בה, וגורמת להם להיות מעורבים זה בזה, ולמעשה הופכת אותם לעם:

"הַנְּסַתְרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם". למה נקוד על "לנו ולבנינו" ועל עי"ן שב"עד" [עולם]? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה: וכי ענש על הנסתרות לעולם? והלא כבר נאמר "עד עולם"? אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן" (סנהדרין מג ע"ב).

הן לר' יהודה הן לר' נחמיה, הירדן הוא הגבול המבדיל, המשנה בין הנהגת ה' במדבר להנהגה הארצישראלית.

עוד יש להוסיף את דבריו של משה, השונים מהברית הראשונה: "וְלֹא אֶתְּכֶם לְבְדָכֶם אֲנֹכִי פָרַת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת. כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם". הברית הזאת נכרתת עם כל הדורות הבאים. העומדים כאן כורתים ברית כנציגי העם מעתה ועד עולם.⁶ מורשה של תורה יש לה משמעות רק עם מורשה של ארץ ישראל. הכתובים: "וְנִתְּתִי אֵתָהּ (=את ארץ ישראל) לְכֶם מוֹרְשָׁה" (ש"מ' ו:ח) ו"תּוֹרָה צְנָה לָנוּ מִשֶׁה מוֹרְשָׁה" (דב' לג:ד) אינם יכולים להיפרד זה מזה.

נמצא ש"ברית מואב" ממשיכה את "ברית סיני" ואינה באה במקומה. אם הברית השבטית בסיני הייתה על התורה, מוסיפה עליה "ברית מואב" את הברית על התורה והארץ. הקשר בין הברית של ארץ ישראל לראש השנה, הוא חידוש של עזרא הסופר: "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כוהנים קודם עצרת, ושבתשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה" (מגילה לא

מה מיוחד היום, שהוא יומו האחרון של משה, שעליו להדגיש ולומר "למען הקים אותך היום לו לעם"? יתרה מזאת; על המילים האלה הוא חוזר לא פעם ולא פעמיים. בתיאור הטקס של הר גריזים והר עיבל (כז:ט) נאמר: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְכַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לַה' אֱלֹהֶיךָ". ועוד קודם לכן הוא אומר: "אֵת ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים.. וְה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דָּבַר לְךָ.. וְלְהִיָּתֵךְ עִם קִדְשׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דָּבַר".

לשונו של משה בכתוב זה, תואמת ללשון ה' בהר סיני. הוא נוטל את המילים משם ושב ומהדהד אותן לישראל. הוא מדגיש ואומר פעמיים "כאשר דבר", וכוונתו למעמד הר סיני.⁴ הוא קושר את הברית השנייה לראשונה, כאומר: המשברים הלאומיים ששינו את המצב מאז הברית הראשונה, מצריכים לשוב ולחדש אותה בשנית. אך יש הבדל בין לשון ה' בסיני "והייתם לי", "ואתם תהיו לי", לבין "היום הזה נהייתם". אם בסיני היה דבר ה' על העתיד, הרי שהיום התקיים דברו.

רצונו להדגיש שהברית הראשונה הביאה אותם לארבעים שנות מדבר, אך זו השנייה מכניסה אותם אל הארץ. שבטים אינם יכולים להפוך לעם בלי ארץ. זאת הייתה ההודעה למשה כבר בסנה. ההתנגדות של משה לתוכנית והתלונה בסוף פרשת "שמות", הביאה לתוכנית חמש הפעימות של "והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי", "והבאתי", וירושת הארץ. משבר המרגלים, ששבר את המסע ממצרים לירושלים, השאיר את בני ישראל במעמד שבטי ולא הפך אותם לעם. רק ביומו האחרון של משה: "בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם" (לא:א), בא השינוי.⁵

⁴ ראו רש"י, שאת הראשונה הוא קושר למילים בסיני "והייתם לי סגולה", ואת השנייה למילים "והייתם לי קדושים" (וי' כ). אפשר שרש"י לא קשר את השנייה למילים בסיני: "וְאֵתָם תְּהִיּוּ לִי מִמְּלַכְתָּ פְּהִינִים וְגוֹי קְדוֹשׁ", בגלל החזרה הכפולה של המילים "כאשר דבר".

⁵ אילו לא חטאו ישראל בעגל ובמרגלים, היו הופכות המילים מסיני את השבטים לעם. מתן תורה ו"אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד

קדש ברנע" (דב' א:ב ורש"י שם), היו מכניסים את השבטים כעם בן חורין לארצו.

⁶ על אף שהגמרא משתמשת בביטוי "מושבע ועומד מהר סיני" כדי לחייב על המצוות (ראו שבועות כב ע"ב; כה ע"א), אין הדבר מפורש בברית סיני כי אם בברית ארץ ישראל.

ע"ב.⁷ מאה קללות של ברית
ארצישראלית⁸ מסתלקים על ידי מאה
קולות של שופר.

שתי הבריתות שבות ונכרתות איתנו
בקול שופר בראש השנה, כמו "קול שופר
חזק מאוד" בסיני⁹ וכמו שופרות היובלים
בכיבוש יריחו. לומר לך שאין להפריד בין
התורה לארץ ישראל, ויש להתחייב על כך
בכל שנה ושנה.

עורך: פרופ' יוסף עופר

עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הדף השבועי יוצא לאור על ידי הפקולטה למדעי
היהדות ולשכת רב הקמפוס
בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
יש לשמור על קדושת העלון

---

⁷ ראו שם את הקשר שבין הברית
הארצישראלית קודם ראש השנה, לבין ברית
סיני קודם שבועות.

⁸ **כלי יקר** לר' אפרים מלונטשיץ (מאה 17),
"לעוברך בברית" (דב' כט:יא).

⁹ ראו טעמיו של רב סעדיה גאון לתקיעת שופר
(שנדפסו במחזורים).